

کتابداری بالینی

تاریخچه، اهداف، مهارت ها

(مروری بر مقالات)

تألیف:

مهدی رضا علی بیگ^۱

فریاد ررقانی^۲

انتشارات راز نهان

۱۳۹۷

---

۱. عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران
۲. کارشناس اطلاع رسانی پزشکی، کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، معاونت تحقیقات و فناوری، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران

مقدمه

زندگی چیست؟ دیدگاه خودگرا زندگی خوب لزوماً زندگی منز و پرهیزکارانه نیست، آن زندگی ای خوب است که از این شای و رضایتی بادوام باشد.^۱

بی شک کتابداران بالینی این شای و رضایت بادوام را در کمک به حرفه پزشکی در کاستن رنج بیماران می یابند و در این فرایند با استفاده از شواهد معتبر ذهنیت ها را به عینیت تبدیل می کنند. کتابداری بالینی مسیری است که کتابداران با داوری مسئولانه مقالات می پردازند تا بهترین شواهد و مستندات را در اختیار تیم بالینی قرار دهند.

به امید روزی که کتابدار بالینی به مفهوم واقعی گر محاسن اندکی از تعلیمات بیماران باشد.

م. سدره نا علی بیک

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران

فهرست مطالب

۹	..... مقدمه
۱۵	..... فصل اول: تاریخچه کتابداری بالینی
۱۸	..... کتابداری مبتنی بر شواهد
۱۹	..... هفت پیمای فواید
۲۱	..... فصل دوم: تعریف، اهداف و مهارت های کتابدار بالینی
۲۱	..... تعریف کتابداری بالینی
۲۲	..... اهداف کتابدار بالینی
۲۳	..... فعالیت های اصلی و مهمی که برای کتابداران بالینی تعریف شده است
۲۴	..... مهارت ها و توانایی های مورد نیاز کتابداران پزشکی
۲۵	..... موانع پیاده سازی کتابدار بالینی
۲۷	..... فصل سوم: پزشکی مبتنی بر شواهد و نقش کتابدار بالینی
۲۷	..... پزشکی مبتنی بر شواهد
۳۱	..... نقش کتابداران بالینی در فرایند پزشکی مبتنی بر شواهد
۳۲	..... قوانین شش گانه پزشکی مبتنی بر شواهد
۳۵	..... لزوم وجود کتابدار پزشکی در کنار پزشکان مراکز درمانی
۴۱	..... منابع و مآخذ

مقدمه

دستیابی به اطلاعات و دانش روزآمد در ترفه پزشکی بسیار مهم است، استفاده از این اطلاعات و دانش تأثیر زیادی در نحوه درمان بیماران خواهد داشت. کادر درمانی معتقدند در محیط درمانی همواره با مسایل و مشکلات پیرامونی بینی نشده و تصمیم گیری های مبتنی بر عدم قطعیت روبرو هستند که دسترسی به موقع به اطلاعات و دانش در منابع پزشکی، از بروز اشتباهات جلوگیری کرده و باعث ارتقاء خدمات درمانی می گردد. یعنی اطلاعات و دانش به روز را می توان حد فاصل میان یک تصمیم درست درمانی و یک خطای پزشکی خطرناک عنوان کرد (۱) توجه به این مساله که پزشکان و سایر افراد کادر درمان با مشکلاتی از قبیل مهارت های محدودتر در جستجو و بازیابی اطلاعات و همچنین کمبود فرصت زمانی برای این امر مواجه هستند (۲). حضور یک فرد دارای تخصص و با مهارت های اطلاع یابی در حوزه های تخصصی، می تواند در تأمین نیازهای اطلاعاتی و قدرت تصمیم گیری کادر درمان نقش مهمی داشته باشد، که در نتیجه ارتقاء کیفیت خدمات درمانی- بالینی را به دنبال خواهد داشت. فرد متخصص در زمینه اطلاع یابی در حوزه پزشکی با عنوان کتابدار بالینی شناخته شده است. "کتابدار بالینی: فرد متخصص و توانمند با مهارت هایی است که می تواند در تأمین

نیازهای اطلاعاتی اعضای تیم پزشکی و تحقیقاتی نقش مؤثری ایفا نماید" (۳). در این فرایند کتابدار در ساعات حضور پزشکان در بخش های بیمارستان حاضر شده و در جلسات روزانه و هفتگی گروه درمان یا پزشکی شرکت می نماید و به طور مستقیم نیازهای اطلاعاتی آنان را دریافت، سپس با جستجوی دقیق در متون پزشکی، اطلاعات درخواست شده و مرتبط را انتخاب، به همراه منابع معتبر در اسرع وقت در اختیار تیم درمان قرار می دهد. از این طریق با گرفتن تصمیمات مناسب درمانی بر اساس اطلاعات به روز توسط کادر درمان موجب پویایی و ارتقای خدمات بهت خواهد شد (۴).

توجه به تولید روزافزون دانش پزشکی و نیاز به روزآمد شدن اطلاعات پزشکان، لازم است تا اقدامی برای پاسخ دهی به پرسش های بالینی پزشکان صورت گیرد. متغیر بودن علوم پزشکی که متاثر از پذیرف یا رد شدن فرضیه ها و نظریه ها است، دسترسی به اطلاعات روزآمد برای پزشکان را بیش از پیش ضروری می کند. از آنجایی که بسیاری از پزشکان به خاطر مشغله کاری، زمان لازم برای یافتن اطلاعات معتبر را ندارند و اینکه نیاز پزشکان به اطلاعات در مواقع اورژانسی باید در مدت زمان کم پاسخ داده شود، اهمیت دستیابی به موقع به اطلاعات معتبر یکی از مشکلات پزشکان محسوب می شود. با توجه به اهمیت اطلاعات پزشکی مبتنی بر شواهد (EBM^۱) بیشتر این اطلاعات از طریق پایگاه های اطلاعاتی معتبر و شناخته شده در دسترس قرار گرفته اند. اسامی بسیاری از این پایگاه ها برای پزشکان ایرانی ناآشناست (۵ و ۶) یکی از نقش های کتابداران که ریشه در برنامه کتابداری بالینی دارد (۷) مربوط به دو بخش ارائه پرسش بالینی در عناصر پیکو (PICO^۲) و جستجوی اطلاعات EBM است که در مرحله اول و دوم از مراحل ۵ گانه پاسخ به پرسش های بالینی در فرایند EBM مورد تاکید قرار گرفته است و از آنجایی که پزشکان، فرصت کافی برای شرکت در آموزش های مرتبط با EBM را ندارند (۱). لازم است تا کتابداران بالینی با گذراندن آموزش های لازم، به فراهم آوردن اطلاعات پزشکی مبتنی بر شواهد برای پزشکان بپردازند.

1. evidence based medicine

2. PICO(P (Patient Population), I (Intervention), C (Comparison), O (Outcome))

مرحله اول EBM پرسش سوال توسط متخصص بالینی است، از آنجایی که امکان دارد سوال متخصص دارای ابهام بوده یا توضیحات کافی برای جستجوی بهتر پاسخ را نداشته باشد، کتابداران می توانند در تعامل با متخصص، این مشکل را حل کنند. مرحله دوم EBM که فرمول بندی پرسش در قالب پیکو PICO است نیازمند آگاهی از عناصر اصلی پرسش است. مرحله سوم EBM هم جستجو و یافتن شواهد است که کار اصلی کتابداران است. مرحله چهارم ارزیابی انتقادی شواهد است که چون کتابداران برای صرفه جویی در زمان از پایگاه های اطلاعاتی استفاده می کنند که اطلاعات موجود در آنها این مرحله را گذرانده اند، بنابراین عملاً در بسیاری از پژوهش ها به این مرحله و مرحله پنجم که همان اعمال شواهد روی بیمار و بررسی پیامد آن است و توسط پزشکان (نه کتابداران بالینی) انجام می گیرد، پرداخته نمی شود (۸).

مشارکت کتابداران پزشکی در مراقبت بیماران موضوع جهانی است. بسیاری از شواهد و مدارک دال بر مشارکت کتابداران در برنامه های مراقبت سلامت را ارائه میدهند. مطابق با بررسی متون، اولین برنامه مرتبط به نقش کتابداران در مراقبت سلامت با عنوان (LATCH^۱) نامیده شده است. این برنامه در سال ۱۹۶۷ در مرکز بیمارستان واشنگتن در واشنگتن دی سی شروع شد (۵).

در آمریکا و اروپا از دهه هفتاد میلادی به نقش کتابدار بالینی اشاره شده است. لمب^۲ در اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی برای این امر تلاش نموده تا فعالیت کتابداری را که دانش پزشکی و مهارت اطلاع یابی را کسب کرده بودند را به تدریج از چارچوب کتابخانه به خارج از آن ببرد، تا حضور مثبت و پرنگ تری در ارتقای خدمات درمانی و سلامت جامعه داشته باشند (۳).

پروژه لمب به عنوان یکی از برنامه های موفق جهت استفاده کتابداران در تیم های بالینی و توصیف مشارکت بین کتابداران و پزشکان قابل توجه بوده است (۵) دستیابی به

1. the first program to involve librarians in health care was a program called Literature Attached to Charts (LATCH)
2. Lamb

موقع و کارآمد به منابع اطلاعات پزشکی در فراهم آوری محیطی مناسب برای ارتقای خدمات پزشکی و بالینی نقش بسیار مهمی دارد. این اطلاعات، در منابع دست اول اطلاعات درمانی مانند پرونده های دارویی بیماران، مدارک پزشکی بیماران و متون منتشر شده در منابع زیست پزشکی موجود است. مسائل خاص محیط های درمانی و به ویژه مسئله محدودیت های زمانی که معمولاً کادر درمان با آن روبه رو هستند، جستجوی مؤثر اطلاعات و دستیابی به اطلاعات موثق و کارآمد، در زمان مناسب را تبدیل به یکی از اهداف مهم پزشکان و مدیران امور درمانی کرده است. در رسی به اطلاعات موثق در مقوله سلامت و درمان بسیار مهم و حیاتی است، زیرا اطلاعات می تواند کادر درمانی را در مشارکت فعال در فرایندهای درمانی، کاهش خطاهای درمانی مبتنی بر عدم قطعیت و شناسایی راه کارهای غلبه بر این مشکلات یاری رساند (۶).

لذا برای ارائه نقش وجبایه کتابدار، عنوان یک عضو مؤثر در تیم بالینی، ارائه خدمات کتابدار بالینی در مراکز درمانی ضروری است، که با فراهم آوری سریع اطلاعات برای تیم بالینی و ارتقای مهارت های اطلاع یابی کادر درمان این خدمات ارائه می گردد. به طور کلی هفت مهارت لازم برای یک کتابدار بالینی بدین شرح می باشد: "۱. داشتن اطلاعات پزشکی ۲. آشنایی با منابع اطلاعاتی پزشکی مهم دنیا در مر تخصص پزشکی ۳. تسلط بر روش های جستجو درست در هر بانک اطلاعاتی ۴. آشنایی با پزشکی و شواهد و انواع پرسش های بالینی ۵. آگاهی از روش های تصمیم گیری بالینی ۶. تسلط بر زبان انگلیسی ۷. تسلط به مهارت های کامپیوتر و اینترنت" این مهارت ها جدای از مهارت های فردی و شخصی است، دانش آموخته دارای این هفت مهارت می تواند شغل کتابدار بالینی را ایفا کند (۷) در کنار این هفت مهارت عوامل دیگری مانند یادگیری مداوم، تغییرات و تحول های مراقبت های بالینی، دانش موضوعی از حوزه های تخصصی پزشکی نیز به عنوان یک اطلاع رسان موفق و خدمات اطلاع رسانی بالینی مورد توجه می باشد (۵).

حضور یک فرد دارای تخصص و توانمند در اطلاع یابی برای حوزه‌های تخصصی می تواند در تأمین نیازهای اطلاعاتی و قدرت تصمیم گیری کادر درمان نقش مهمی ایفا کند، که در نتیجه ارتقاء کیفیت خدمات درمانی - بالینی را به دنبال خواهد داشت (۳).

یکی از رسالتها و اهداف برنامه های درسی رشته کتابداری پزشکی تربیت کتابدار بالینی جهت همکاری و همیاری با کادر درمانی در بیمارستان ها و مراکز درمانی است. کتابداران بالینی با کتابداران پزشکی با آموزش های آکادمیک و دانشگاهی مفاهیم پزشکی را می آموزند و از وضعی های عمده در حوزه پزشکی آگاه می شوند. اما هدف فراموش شده در این میان اهمیت همکاری با کتابداری پزشکی به عنوان یک حلقه مفقود به همراه تیم درمان بر بالین بیمار است که این مورد توجه مدیران امر و کتابداران پزشکی قرار گیرد.